

УДК 007:304:070

ТВОРЧЕ КРЕДО ІНДРО МОНТАНЕЛЛІ (ІТАЛІЯ)

Петро Камінський

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна,
e-mail: kaminskyypetro@yahoo.com*

Проаналізовано і систематизовано політичні погляди та журналістську діяльність італійського публіциста Ідро Монтанеллі.

Ключові слова: Ідро Монтанеллі, публіцистика, італійські ЗМІ, незалежність журналістики, заангажованість преси.

Об'єкт дослідження — публіцистика Ідро Монтанеллі.

Предмет дослідження — вплив творчості І. Монтанеллі на формування суспільної свідомості італійців.

У цій роботі подано низку результатів, які дають змогу поглибити знання про життя та журналістську діяльність Ідро Монтанеллі:

- вперше українською мовою представлено і досліджено низку проблем, пов'язаних зі стосунками політики сучасної Італії та італійських ЗМІ;
- перекладено з італійської мови кілька статей та відгуків провідних журналістів та політичних діячів Італії про маестро журналістики Ідро Монтанеллі;
- подано об'єктивну оцінку монтанеллівської незалежної журналістики та її беззаперечного впливу на свідомість суспільства;
- обґрунтовано основне кредо журналістської творчості Ідро Монтанеллі: “Io non ho padroni”;
- проаналізовано “феномен” Монтанеллі, а саме — поєднання в одній особі письменника, репортера, історика, сценариста;
- порушено і проаналізовано різні аспекти, які впливають із твердої постави незалежного журналіста на тлі проблеми продажності та заангажованості сучасної журналістики;
- проаналізовано і систематизовано жанрову палітру, оригінальну мову репортажу, статей та книг Ідро Монтанеллі.

Цитування із іншомовних джерел подано у перекладі автора статті.

**La servitù, in molti casi, non è una violenza dei padroni,
ma è una tentazione dei servi*.**

Indro Montanelli [1]

Індро Монтанеллі (22.04.1909–22.07.2001) — видатний італійський журналіст, письменник та сценарист, відомий своєю безкомпромісністю та винятковою чесністю. Коротко ознайомимось із основними джерелами, що інформують про особу, яка стала легендою європейської журналістики.

Джерела різняться за характером та способом подання: аналітичні твори, есе, статті, замітки, телепрограми, вебсайти про Монтанеллі та твори самого Монтанеллі, телепрограми за його участю, книги та фільми, зняті за його сценаріями.

Основні твори про Індро Монтанеллі можна розділити на два періоди: твори, написані до 2001 року, і твори, написані після смерті журналіста. Серед групи авторів, які пишуть про діяльність Монтанеллі, є певного роду ідеологічні розбіжності. Більша частина авторів — сучасники Індро, старші, визнані письменники. Вони аналізують творчість видатного журналіста технічно, науково, що дає змогу бачити Монтанеллі виключно як журналіста-професіонала, зразкового для будь-якої журналістської школи й традиції. Інша група — молоде покоління журналістів, які вважають себе учнями й послідовниками Монтанеллі. Вони акцентують увагу на яскравих прикладах боротьби Монтанеллі із корупційно-маніпулятивним правлінням Італії, уособленням якого був Голова парламенту — Сільвіо Берлусконі, і визначають саме цю активність журналіста показовою, високо героїчною й гідною наслідування. Першу групу становлять автори таких відомих творів, як: Дженеро Чезаро (Gennaro Cesaro): “Dossier Montanelli”, “Il Giornale 1974-1980”, “Il Novecento visto da Montanelli: l’eretico della destra italiana” (“Двадцять століття віза для Монтанеллі: єретика від правих італійців”) [2], Марчело Стальєно (Marcello Staglieno): “Un certo Montanelli”, Томасо Джільйо (Tommaso Giglio): “Montanelli l’eretico” (Монтанеллі єретик) [3], Клаудіо Маурі (Claudio Mauri), Донато Мутареллі (Donato Mutarelli): “Montanelli visto da vicino” (“Монтанеллі: бачити зблизька”) [4], “Lettere a Montanelli” (“Лист до Монтанеллі”), Масімо Байстрочі (Massimo Baistrocchi): “Indro Montanelli”, П’єро Мальвольті (Piero Malvolti) та інші. Усі вище перелічені книги були написані ще до смерті Монтанеллі (до 2001 року), по його смерті твори такого ж плану писали такі автори: Джорджо Соаві (Giorgio Soavi): “Indro. Due complici che si sono divertiti a vivere e a scrivere” (“Індро. Два співучасники, цікаві до життя й до написання”) [5], Джан-Лука Мацціні (Gian-Luca Mazzini): “Montanelli mi ha detto” (“Монтанеллі мені сказав”) [6], “Avventure, aneddoti, ricordi del più grande giornalista italiano” (“Пригоди, жарти та рекорди великого італійського журналіста”), Паоло Гранзото (Paolo Granzotto): “Montanelli”, Рената Броджіні (Renata Brogini): “Passaggio in Svizzera. L’anno nascosto di Indro Montanelli” (“Подорож до Швейцарії. Прихований рік Індро Монтанеллі”) [7].

Окрім фундаментальних аналітичних книг, є десятки телепрограм, заміток, есеїв та статей. Позицію авторів наукових розвідок діяльності Монтанеллі пояснює відомий журналіст міста Бреши, провінції Ломбардія — Ельзо Васаліні (Celso Vassalini). Коли ми із ним розмовляли про відмінності у вивчені та аналі-

---

* Рабство, в більшості випадків, не є насилля господарів, але спокуса самих рабів.

зі творчості Монтанеллі, Чельсо підкреслив: “Монтанеллі надто великий, аби говорити водночас про нього і про Берлусконі. Хто такий Берлусконі? Сьогодні є, завтра нема, а Монтанеллі, можемо сказати вже, — вічний”.

Відкривається для мене лиш те,
що відкривається в мені самому.
Зміст для мене має лиш та подія,
яка відбувається зі мною самим.

Індро Монтанеллі [8]

Неможливо добре зрозуміти Монтанеллі, якщо аналізувати творчість лише у рамках якогось конкретного періоду. Незважаючи на свою безкомпромісну послідовність, Монтанеллі переважно суперечливий. Щоденник, опублікований після смерті журналіста, він назвав “Порахунки з самим собою” (“I conti con me stesso”) [9], відкриває Монтанеллі, якого досі ніхто не знав. Тому вивченням його життя і творчого спадку займатиметься не одне покоління журналістів, письменників, літераторів. Світ цього великого італійського журналіста був надто багатий та усебічний, щоб уміститись в якусь зі схем загальноживаних досліджень. Монтанеллі не був ідеальною людиною, але він став ідеальною особистістю — зі своєю долею, трагедією, тріумфом.

Світ для нього був тяжкий, Монтанеллі дивився на нього очима справедливості. Журналіст не міг стерпіти лицемірства, навіть якщо це коштувало йому місця роботи і загрозувало безпеці його життя. Він був глядачем, уважним глядачем, який тонко відчував фальш. “Мені набридло. Всуціль усе набридло”, — зізнавався він на сторінках “*Coggiere della Sera*” у 1999 році. Він і сам собі набрид. У останні роки життя Монтанеллі остаточно став песимістом. Він бачив беззмістовність своєї боротьби, його найбільший супротивник Сільвіо Берлусконі залишався улюбленцем більшості італійців, задля яких Монтанеллі критикував антинаціональну діяльність Берлусконі. Життя навчило Індро іронічно дивитись на все, на обставини, на людей; для нього все стало відносним. На одне Монтанеллі не міг пристати — на фальш!

Один з яскравих журналістів молодого покоління Марко Травальо (Marco Travaglio) вбачає в Монтанеллі флагмана боротьби із медіамагнатом Берлусконі. У 2009 році Марко втретє видає одну з найбільших своїх книг з недвозначною назвою: “Монтанеллі та Кавал’єре. Історія однієї великої та однієї маленької людини” (“*Montanelli e il Cavaliere. Storia di un grande e di un piccolo uomo*”) [10].

Серед авторів, які писали про Монтанеллі саме у ракурсі його протистояння із владою: Федеріко Орландо (Federico Orlando): “*Il sabato andavamo ad Arcore*” (“По суботах ходили до Аркони”) [11], Алесандро Скурані (Alessandro Scurani): “*Montanelli: pro e contro*” (“Монтанеллі: за і проти”), Гастоне Черон (Gastone Geron): “*Montanelli. Il coraggio di dare la notizia*” (“Монтанеллі: сміливо говори новини”) [12], Маріо Черві (Mario Cervi), Жан Галезо (Gian Galeazzo), Бязі Верджані (Biazzi Vergani). Усі вище перелічені автори писали до 2001 року. Є також інші автори, які аналізували протистояння Індро Монтанеллі та Сільвіо Берлусконі: Джорджіо Тореллі (Giorgio Torelli): “*Il Padreterno e Montanelli*”, Паоло Аванті та Алесандро Фріджеріо (Paolo Avanti, Alessandro Frigerio): “*A cercar la bella destra - I ragazzi di Montanelli*” (“Пошуки гарної правиці — Хлопці Монтанеллі”) [13], Сандро Джербі та Раффаеле Люччі (Sandro Gerbi, Raffaele Liucci): “*Lo stregone: la prima vita di Indro Montanelli*” (“Мольфар: перше життя Індро

Монтанеллі) [14], “Montanelli l’anarchico borghese. La seconda vita 1958-2001” (“Монтанеллі буржуазний анархіст. Життя друге”) [15], Джанкарло Маццука (Giancarlo Mazzuca): “Testimoni del Novecento” (“Свідок століття”) [16], Марчело Стальєно (Marcello Staglieno): “Introduzione a Montanelli, le passioni di un anarco-conservatore” (“Вступ до Монтанеллі, страждання анархо-консерватора”) [17], Франческо Кастеллі (Francesco Castelli): “Io non ho padrone” [18] та інші. Із українських авторів про Монтанеллі, невдовзі після його смерті, писав журналіст Віталій Портніков; особистість і творчість Інд्रो Монтанеллі не досліджені в Україні.

Постать Індро Монтанеллі була виклична, не завжди адекватна і тому незрозуміла для багатьох його сучасників. Мета роботи привернути увагу до глибшого та всебічного дослідження життя і творчості геніальної людини та ідеального журналіста Італії.

“Моє кредо — модель абсолютної журналістської незалежності”, — ось золота нитка, яка відрізняє Монтанеллі від його сучасників.

Вислів Монтанеллі “Я не маю господарів” — це не разове красиве слівце задля зовнішнього блиску; Монтанеллі завжди відстоював базові цінності своєї нації, до кінця днів своїх викривав брехливість та підступність політики можновладців країни. Він заявляв, що “хвороба Італії — це Берлусконі і лік від неї — сам Берлусконі” [19].

Незалежна журналістика — це особливе розуміння, яке базується на особистій зрілості журналіста. Незалежність — це здатність самостійно приймати рішення та відповідати за них, відсутність насилля при виборі напрямку чи способів діяльності. Безсумнівно, незалежність журналіста часто зумовлює життєві незручності, знеславлення, загрозу для особистого життя.

У цій статті представлено особу, ім’я якої стало синонімом “незалежної журналістики”, підкреслено на прикладі життя і діяльності італійського журналіста значимість та роль незалежної публіцистики у формуванні світогляду суспільства. Наукова новизна цієї роботи полягає у виробленні цілісної картини стосунків італійських ЗМІ з політикою сучасної Італії на прикладі генія журналістики — Індро Монтанеллі.

Один з відомих знавців діяльності “журналіста століття” Фердіنانдо Кастеллі вирізняє журналістику Монтанеллі за критеріями правдивості та незалежності. “Він (Монтанеллі) любив часто повторювати: “Я не маю господарів” [20]. У нього не було ані партій, ані церкви, ані дітей. Монтанеллі міг слухати голос свого сумління. На щастя, його сумління було міцно прив’язане до моральних підвалин. Свобода, чесність, цілісність, повага до особистості та держави — саме ці якості дали змогу Монтанеллі прожити життя чесно й гідно. Він “намагався знайти взірць для наслідування у стоїків, але ж змушений був визнати його відносним і тому — недостатнім”. Людина залишилась сама, позбавлена мети, позбавлена віри в потойбіччя, віри, яка дає зміст життю і зміст смерті. Монтанеллі зостався глядачем на невеселім спектаклі життя. Він відчував, яким беззмістовним і нудним було це дійство. Смерть вивела його із глядацької зали, коли він уже не мав сил стежити за лицедійством цього глобалістичного театру.

Особистість Індро Монтанеллі, його творча діяльність та моральна позиція — це урок, який має засвоїти кожен журналіст; це зразок незалеж-

ної та правдивої журналістської творчості, який потрібно ґрунтовно вивчати та аналізувати.

Людство звикло шукати і вибирати приємність. Утилітаризм і гедонізм стали новітньою релігією сьогоденного суспільства, в тому числі і християнство сьогодні стало символічнішим. “Цей світ, який проявляється як велика пізнавальна конструкція, світ як сучасна система засобів масової інформації, як нічим не обмежена демократична свобода, — такий світ не спроможний повністю ошчасливити людину”, — говорив Іван Павло II [20].

“Усі кажуть про демократію і я думаю, що вона є, але демократія не зменшує, а навпаки, тільки посилює великі негаразди у суспільстві, — говорив у одному з інтерв’ю на “RAI 3” Монтанеллі. — Більшість думає, що демократія — це, по-перше, рівні права на отримання трьох основних благ: високої заробітної платні, безперешкодного некорумпованого навчання для своїх дітей та відповідного медичного обслуговування. Але ж повноцінне забезпечення таких вимог — надто дороге навіть для багатих держав. Невже такий порядок речей змусить громадянина змінити державу, звичаї, піти на компроміс із неправдою, з узалежненням?”

Причина проблеми знаходиться дуже глибоко і пов’язана вона зі складністю самого життя. Проблема ця породжена зіткненням цінностей вищого порядку та інстинктом самозбереження, на якому в наші дні роблять найбільший наголос цивілізовані багаті держави. Сьогодні громадяни розвинутих країн можуть дозволити собі задоволення, якого прагнуть і від якого узалежнюються, яким поневолюються. Задоволення стало могутнім богом не тільки комерції, але й політекономії та філософії розвинутих країн. “Небезпека західної цивілізації — у моральному релятивізмі, — писав у енциклопедії *Humanae vitae* Павло VI. — Засоби масової інформації привчили різні суспільні середовища до слухання того, що “вещуватиме вуха” [22].

Мова не тільки про публіцистичний резонанс художнього і суспільно-політичного слова, але також про те, як дорости до рівня масштабного мислення. Інд्रो Монтанеллі сприймав історично-актуальні події не в їхньому локальному значенні, а як загальносуспільні, так само сприймав їх і читач. “Факти відокремлені від думок” — таким було гасло щотижневика “Panorama” Ламберто Секі (Lamberto Secchi), винахідника великих журналів та великих журналістів. З часом це гасло зникло, поступившись місцем іншому, безсумнівно, практичнішому слогану: “Жодних фактів, лише думки”. “Перші не мусять перейматися другими. Без фактів можна все підтримати все заперечити, з фактами — ні. Ми ті, хто приховує факти, тому що вони невідомі, — і тому ми невігласи, невідготовлені, безалаберні і не маємо бажання навчатися, бути поінформованими, щоразу поповнювати свої знання. Ми ті, хто приховує факти солідарно із Джул’яно Феррара, який дуже освічений, але, мабуть, слухає тільки самого себе. Ми ті, хто приховує факти, тому що потім складніше змінити думки, коли дме сердитий вітер недовіри. Ми ті, хто приховує факти так, щоб потім, дай Бог, уникнути консультації з боку Влади, чи з РАІ, чи з Регіону, чи з Міської ради, чи з Торгової палати, чи з Союзу підприємців, чи від власників банку, що за рогом будинку. Ми ті, хто приховує факти, тому що народилися рабами і, як казав Віктор Гюго, “це народ, який готовий заплатити, щоб продатися” [23], — так почав свою книгу “Уникнення фактів” відомий сьогодні італійський журналіст Марко Травальо (учень та послідовник Індро Монтанеллі). Цими саркастич-

ними висловлюваннями М. Травальо яскраво змальовує стан сучасної журналістики Італії. Зрештою, у всій Європі, наче онтологічне захворювання, посилюється спазм журналістської чесноти й незалежності.

Журналістика не може бути безконфліктною і безпроблемною. Журналістові потрібно сміливість і мужність для постановки важливих і часто болючих, дискусійних питань. А для цього журналістика потребує особистостей із характерними якостями: непідкупністю, незалежністю, незаангажованістю. Багатолітня позиція Інд्रो Монтанеллі як незалежного журналіста сьогодні захоплює і спонукає до наслідування багатьох молодих журналістів Італії.

В італійській журналістиці є не один десяток відданих служителів слова: Маріо Джордано (Mario Giordano), Паоло Міелі (Paolo Mieli), Роберто Папетті (Roberto Papetti), Марія Тереза Рута (Maria Teresa Ruta), Джульєано Молосі (Giuliano Molossi) та багато інших відповідальних перед своїм покликанням. Публіцистика Італії не втрачає своїх якісних параметрів, але суспільство, яке виховало “викривлені” ЗМІ, таку її сьогодні не потребує. Поступово публіцист стає самотнім пророком Єремією, якого вважають ворогом “спокійного” майбутнього.

У своєму щоденнику Індро писав: “Сучасна світосистема як система історична вступила у стадію завершальної кризи. Маю великий сумнів, чи протримається вона ще хоч півстоліття. Чи стане, прийшовши на зміну, нова система гірша чи краща, сьогодні важко сказати. Але, що ми насправду знаємо, — це те, що перехідний період буде грізним часом великих потрясінь, оскільки висока ціна росту й досконалості, її простори невідомі і тому жахаючі, а потенціал впливу крихітних змін на кінцевий результат надто великий” [24].

Дезорієнтація суспільства — одна з найсерйозніших проблем, які стоять перед Європою. Індро вмів показати орієнтири — суспільство мало кричущого пророка-публіциста. На похоронах Індро Монтанеллі сенатор Франческо Рутеллі засвідчив: “Італія втратила людину, яка впродовж майже століття креслила межу між конформізмом і вмілою критикою. Ми втратили колосально-важливу спроможність іти проти течії; спроможність, якої сьогодні Італія дуже потребує”.

Як розібратись у цьому хитросплетінні? Де істина і, взагалі: “що є істина?”, як запитав Пилат з поблажливою іронією, дивлячись на зв’язаного Христа. Роль публіциста у протидії маніпулятивній інформаційній політиці визначна, відповідальна і ризикована. “Публіцистика — це словесна і візуальна сфери моделювання свідомості, вияв незгасної активності та динамізму людського духу, політичне й морально-філософське освоєння історії та актуальності суспільної практики, всеохопний засіб формування особистості, площина зазначення вартостей та інтересів людей, соціальних груп і націй, втілення їх культурної ідентичності”, — дає визначення публіцистики професор Йосип Лось [25].

Публіцистичність з’являється тоді, коли автор намагається схвилювати реципієнта, вплинути на його свідомість, а головне — викликати відповідну реакцію. Поняття публіцистичності органічно охоплює широке суспільне звучання, проблемність, упередженість, полемічність та специфічну, характерну саме для публіцистики образність. Будь-який виступ, звернений до широкої аудиторії, тією чи іншою мірою має публіцистський характер або стає публіцистичним. Публіцистика дуже тісно пов’язана з політикою. Публіцистика не тільки трактує актуальні політичні питання та проблеми, вона сама народжена і є

продуктом політичної діяльності. Своєрідність цієї творчості ще й у тім, що справжній публіцист будь-які життєві питання розглядає з точки зору політики, бачить суспільно-політичний, філософський, людинознавчий аспект різних явищ. Саме цим і приваблива публіцистика для звичайного читача: пророцтвом з елементом Єремїєвого плачу, Касандрових видінь, які є правдивими, але яким ніхто не вірить, відтак, вони не можуть запобігти розвитку подій.

В одній зі своїх відповідей Монтанеллі зазначив: “Моїм вчинкам не вистачає одного — віти, яку дає віра в загробне життя. Якщо я помиляюся, за свою помилку я плачу гірку ціну: життя без віри в потойбічне — позбавлене надії” [26]. Монтанеллі був складною особистістю, його світогляд не вмщувався у рамки декартової системи, саме тому він мав змогу залишатися поза всім, що його узалежнювало (в тому числі й від сім’ї), він міг бути вільним і незалежним журналістом. Не намагатимусь скласти психологічний портрет Інд्रो Монтанеллі, він перенасичений внутрішніми конфліктами, самозапереченнями, перекресленнями та недопрацюваннями, адже інколи Інд्रो заганяв проблему всередину, так і не відповівши на неї. Можливо, ці душевні перепади, ці життєві кризи створили таку геніальну творчу особистість, яка іронічно могла дивитися на життя своє та своїх сучасників.

Іронізуючи, Монтанеллі писав про себе: “Інд्रो народився у 1909 році у Фучекіо (Fuceschio), Флоренція. Без особливого старання навчався у Гренобльському університеті та в Сорбоні, незаслужено одержав диплом юриста та диплом із суспільствознавства. Ловив тріску в Норвегії, управляв фермою в Канаді, очолював батальйон туземної армії в Ефіопії. Після чого перепробував майже всі професії, окрім одержаних в Університеті”.

Монтанеллі закінчив університет як правознавець, його дипломна робота була присвячена реформі італійського виборчого законодавства, яку провів Муссоліні. Робота доводила, що реформа Муссоліні щодо виборів, по суті, приведе до ліквідації виборів у прямому розумінні цього слова: ліквідації права на вибір. У двадцять п’ять років, майже підпільно, випускає книгу споминів про війну в Абіссинії. Книга привертає увагу Уго Оетті, який пише на неї змістовну рецензію, відкриваючи молодому автору двері в “*Corriere della Sera*”.

Усі свої наступні роки життя Монтанеллі виступав проти політики Сільвіо Берлусконі. Інд्रो звинувачували в гордині та пропонували йому стати смиренним журналістом, на що він відповів: “Мене цькували через телебачення, закидаючи непокірність, але не хочу замовчувати останню провокацію редакції — обіцянку підлаштуватися до моїх смаків, щоб втишити мій бунт. Хіба смирення — це бути мегафоном Берлусконі?” [27].

Журналіст апелював до італійського суспільства, щоб воно аналізувало наслідки політичної діяльності Берлусконі: “Ніхто не буде ображати Берлусконі, але маємо сказати, що його масивність та галасливість не буде корисна для виборців. Навпаки, мусимо подати причини його політичної боротьби, наслідком якої буде поділ, роздроблення нас для більшої своєї потуги на користь приватних інтересів. Факти свідчать, що маємо рацію”. Італійці, засліплені бажанням заможного життя, не чули закликів журналіста. Берлусконі втретє стає прем’єром Італії, самовпевненість та пиха Прем’єра не раз провокувала його на скандальні вчинки, на що суспільство почало адекватно реагувати. Серед журналістів утворилось коло прихильників Монтанеллі, деякі телеканали почали

відважно іронізувати з “походеньок” бравого Кавальєро, руйнуючи стереотип “ідеального” прем’єра.

Вивчаючи суспільство, натрапляємо на кілька універсалістських пояснень світового устрою, які, безсумнівно, дійшли до піку безсоромності через виставлення своєї наготи. Вони пестять та охороняють права можновладців; вони нівелюють грані різноманітностей, відносність досліджень, заперечуючи наукові обґрунтування та історичну дійсність.

Наскільки мусліо бути гостре протистояння цих, протилежних за змістом, світоглядів: Монтанеллі та Берлусконі. Берлусконі тримав Монтанеллі для своєї газети з корисливих цілей, Монтанеллі тримався газети з розумінням та співчуттям до її масового читача, який був значною частиною його народу.

Журналіст мав цінний авторитет непідкупності і нація лікувалася, спілкуючись з ним. Вистачить перечитати листування в колонці “La Stanza” (“Кімната”), яку він запровадив у “Corriere delle Sera”. Кілька прикладів дадуть живе уявлення про мислення та підхід до сучасних проблем талановитого “вихователя” свого народу. Ось що він відповідає читачам на низку запитань: “Що ви думаєте про гомосексуальні шлюби?”. “Подобається нам це чи ні, але наше суспільство засноване на сім’ї, а сім’я — це чоловік та жінка. Згідний, це постулат, але постулат заснований на людській природі, на традиції, здоровім глузді. Я не маю причин для сумніву, що можна виховувати прийомних дітей, але, як і колись, дитині потрібен батько та мати. Ніхто не має права нав’язувати дитині інші правила”.

“Чи не легалізувати б легкі наркотики?”. “Ні, від легких до важких — один крок, а важкі наркотики ведуть до розладу та смерті. Як може держава змиритись з вільним обігом таких речовин?! Моя некомпетентність примушує мене звертатися по допомогу до тих, кому я довіряю, а я більше вірю небайдужим священикам, аніж дюжині партійних інтелектуалів з будь-якої партії”.

“Ким був Джордано Бруно?”. “Бунтівником, який страждав на егоцентризм та ексгібіціонізм. Його життя доводить, що і сам він не знайшов спокою та й іншим не зумів його дати”.

“А ким був д’Анунціо?”. Перед “Алкіоном” та “Поемою райській безтурботності” можна тільки схилитися. Але д’Анунціо мав бути поетом. Він захотів стати героєм, головним героєм свого часу й не тільки в Італії. Щоб стати ним, він використав усе найгірше, що було в тогочасній Італії. Усім світом носився заразний пилوک ніцшеанства й д’Анунціо (не читавши найменшого з Ніцше) вирішив, що він є його втіленням”.

“А Мусоліні?”. “Коли Мусоліні представляють як кровожеру, я з цим не згоден. Демагог і дурисвіт — так. Що він приніс Італії нещастя і залишив країну без штанів — правда. Але те, що його режим за жорстокістю потрібно ставити на один рівень з режимом Гітлера і Сталіна, — це повне безглуздя. Не вірте цьому, навіть коли вам це говорить серйозний історик на кшталт Мека Сміта” [28].

Публіцистичний конфлікт — це безпосереднє, адекватне відображення в публіцистиці — у виявленні суспільно-політичної основи колізії, в оголошенні підтексту, розшифруванні таємниць, у виявленні прихованих для масового читача, досліджених і розкритих публіцистом причинно-наслідкових зв’язків. Публіцист будує свій твір, розгортаючи обставинний соціальний конфлікт героя з тоталітарною державою, за допомогою чого створюється і образ епохи і образ

людини, адже виявити себе у конфлікті означає виявитись через дію, а це найактивніший спосіб характеротворення в журналістиці.

Публіцистика Монтанеллі не вкладалась в рамки теоретичних формулювань. Освітлюючи події в тій чи іншій частині світу, він на перше місце ставив людину, її особисту долю, її минуле й теперішнє. Монтанеллі давав читачеві можливість побачити правду власними очима і зробити власний суд: вигідний він чи не вигідний — але єдино правдивий. Через те його й звали совістю італійського народу.

Безликий монстр електрокомунікації, який, як вірний сторож сьомого кола дантового пекла Геріон, мило пожирає живе просте слово, яке ніколи не ставило за мету тільки інформувати, а виликовувати, просвічувати свого читача (слухача), змінювати на краще його внутрішній світ, світосприйняття.

Головне місце у блискучій літературній кар'єрі Монтанеллі посідала політична публіцистика. Його чисельні статті й книги давали оригінальну оцінку всьому, що змінювало світоустрій, зокрема Європи, і розбурхували приспані почуття забіганих європейців. Останні його книги: “Італія брудних років” (1994), “Італія Берлусконі” (1995) і, особливо, “Фальшива нота в хорі, роки 1974-1994”, “Битва проти свого часу” (1999). Монтанеллі подає детальне художнє тлумачення подій, що згубно впливають на його маленьку ніжну Італію. Чільником держави, проголошуючи демократизм чи інші високі вартості людства, творять фасад, за яким відбуваються найпримітивніші заходи власного збагачення, обкрадання власного народу, бездумне ведення країни у безславне майбутнє, зрештою, якщо воно у неї буде. Монтанеллі завжди вирізнявся своєю ненав'язливою іронією, якою більше, ніж жорстокою критикою, змінював свідомість людей, своє близьке оточення, знайомих. Коли дружина Генсека комуністична партії Італії сеньйора Тольятті, увійшовши в робочий кабінет Монтанеллі, побачила статуетку Сталіна на його столі, здивовано запитала: “Індро, ти ж так ненавидиш комуністів, чому ж ти тримаєш статуетку Сталіна у себе на столі?”. — Монтанеллі спокійно відповів: “Саме тому я і тримаю його, ніхто так багато не винищив комуністів, як Сталін” [29].

Хочеться знову і знову повертатися до лаконічних та гострих пояснень дій чи персонажів, які “робили погоду” своєю активністю чи пасивністю у формуванні суспільної думки. Своєю дотепністю та простотою коментарів, які Монтанеллі висловлював у своїй “Кімнаті”, журналіст розбив кригу космополітичної сонливості своїх співгромадян: “В Італії народного повстання не було ніколи не тому, що йому перешкоджали, але тому, повставати нікому не хотілося”; про Тольятті говорив, що він “цинічне чудовисько”, “холодний прагматичний чолов'яга”; Партіні (президент Італії у 1978-85 рр.) — “в культурній площині його (Партіні) просто не існувало... Він був порядною людиною, прожив своє життя та помер у бідності. Він приніс у Квіринальський палац чисте та свіже повітря. Але все, про що він говорив чи як діяв, повторювало один і той самий сценарій”. Особливий стиль Монтанеллі, доречний тільки в його “кімнаті”, де кожна зустріч з читачем триває не більше двох колонок. “Кімната”, в якій готові вислухати кожного, для Монтанеллі в останні дні його насиченого творчого життя була як старовинна проповідальниця, з якої всіх видно і всі бачать проповідника.

“Ці розмови з читачем, — пише Монтанеллі в одній зі своїх передмов до чергової книги, — я розглядаю як найуспішніший або найменш неуспішний

свій твір... двері цієї кімнати залишаться відкритими до того дня, до тієї миті, поки мені вистачатиме фізичних та духовних сил приймати в ній свого читача і розмовляти з ним. Коли ж я не зможу цього робити, це не означатиме, що я помираю, — я вже мертвий, втім розумінні, що мені хотілось краще відразу ж померти”. Книгу, на яку Монтанеллі так очікував, судилось побачити світові після його смерті, — це другий том “Кімнати Монтанеллі”.

Монтанеллі, полемізуючи з супротивником, з необхідності бачить в нім не стільки збаламученого теоретика, скільки носія та апологета шкідливого світобачення, поширення якого згубне для суспільства: таке сприйняття дає змогу від проблеми супротивника перейти до його проблемності.

Індро часто використовував авторський вимисел, але, можливо, саме тому його статті, наповнені пекучим, гостро актуальним суспільним змістом, глибоко розкривали саме ту проблематику, яка хвилювала й непокоїла мільйонну читачку аудиторію. Публіцистові потрібні сміливість і мужність для постановки важливих, але часто болючих, дискусійних питань.

Монтанеллі не міг піти на компроміс, як багато хто з його друзів. Для ведення особистого видання він не мав фінансових можливостей, а йти проти власного сумління, розріджувати правду з напівправдою, розмивати проблематику сьогодення рекламою “Dolce&Gabbana” він не міг. “Я не маю господарів. Io non ho padroni” — його гасло життя. “Без незалежних журналістів не має незалежної журналістики, а без цього не буде незалежної Італії”. Журналісти перестають звертати увагу на те, що суспільство їм не вірить, що вже сміється з них. А розвинутого суспільства, незалежного не буде, коли не буде незалежної журналістики, — саме це було кредо та основою діяльності Монтанеллі.

Сьогодні 2011 рік, минає десять років, відколи світ залишив вірний своєму життєвому кредо великий італійський журналіст Індро Монтанеллі. Ми є свідками його передбачливих слів: Італія Берлусконі спустошила себе, італійці прозрівають, тепер навіть берлусконівська мас-медіа сміливо критикує свого власника, ще завтра-післязавтра — і відійде магнат зі світової історичної сцени, суд часу розставить крапки над “і”, покоління визнають з повагою замученого короткозорістю сучасників, великого мислителя й маестро журналістики Індро Монтанеллі. А пам’ять про маріонеткових князьків присиплеться попелом анекдотів, згадкою кумедних звичок чи примітивних висловів, безсиллям пустопорожнього запроданського існування.

Даючи об’єктивну оцінку особистості Монтанеллі, потрібно наголосити на одній деталі. Монтанеллі передовсім був журналістом, хоча й писав для театру, писав історичні й біографічні твори. Але саме як журналіст він реалізувався; його визнають видатним майстром журналістики. У іншій своїй письменницькій діяльності Монтанеллі був посереднім, вартість його сценаріїв та біографій визнають не всі. Саме тому Монтанеллі по-різному сприймали. Коли ж розглядати його журналістський стиль, яскравий та лаконічний водночас, з добрячою часткою іронії, віддає належне журналістській майстерності Монтанеллі. Він не намагався завантажити читача проблемами, закулісними інтригами, важкістю фактів, дріб’язковістю деталей. Навпаки, його тексти прості й доступні; читач може не погоджуватись з написаним, але не прочитати написане він не зможе.

“Я з тих журналістів, для яких журналістика — єдина всепоглинаюча пристрасть, поза якою вже не існує нічого”. Для нього журналістика — це було

все життя, яке він не міг розділити з жодним іншим обов'язком, навіть таким, як сім'я та діти. Монтанеллі посвятив себе журналістиці, тому так глибоко вболівав за її незалежність. “На жаль, моїм кредо є модель абсолютної журналістської незалежності” (“Purtroppo, il mio credo è un modello di giornalista assolutamente indipendente...”). Монтанеллі не був віруючою людиною, його мислення базувалось не на формах світосприйняття теології, а радше в просторах теодицеї. Тому він свободу людини розумів як незалежне оцінювання, як есперіативне доведення (esperienza). Протягом всього свого життя він вірив непохитно в єдине — без незалежної журналістики не буде незалежного суспільства, незалежної Італії.

Дослідивши журналістський стиль Монтанеллі, відзначимо, що його субстанціональна екзистенція проектується на його статті, книги. У них, немов у дзеркалі, відтворюється особистий характер Монтанеллі. Його репортажі — як діти мають характерні риси свого батька. Із текстів можна було зрозуміти моральну та громадську позицію автора, відчувати, який у нього сьогодні настрій. Водночас яскравий та лаконічний (чіткий, простий, зрозумілий) заслуговує визнання великої журналістської майстерності. Відомий журналіст та соратник Монтанеллі Манліо Канконьї (Manlio Cancogni) вважав, що його репортажі “найкращі в минулому столітті”.

Аналізуючи життя та діяльність італійського журналіста Інд्रो Монтанеллі у цій статті, робимо висновок, що постать Монтанеллі має епохальне значення як для розвитку людства у сфері соціально-етичного удосконалення, так і для журналістики загалом. Монтанеллі своєю радикальною поставою щодо утвердження позиції незалежної журналістики довів, що лиш такий радикалізм журналістики є запорукою здорового суспільства. Інд्रो Монтанеллі запевнив, що й “один у полі воїн”. “Io non ho padroni”, — хто ще міг таке заявити в тодішній та й в сучасній журналістиці Італії?

Підсумовуючи, варто зазначити, що нам потрібно вивчати якомога більше зріпцевих постатей, людей, які збагатили історію людства вірністю життєвому кредо, цілковитою посвятою власному покликанню. Інд्रो Монтанеллі прожив не безпроблемне життя, але воно не озлобило його, не забрало бажання жити для рідної нації до останнього зусилля. Він не хотів і не міг інакше, журналістика поглинула його, це було його життя: “... до того дня, до тієї миті, поки мені вистачатиме фізичних та духовних сил, я прийматиму свого читача і розмовлятиму з ним. Коли ж я не зможу цього робити, це не означатиме, що я помираю, — я вже мертвий відтоді, втім розумінні, що мені хотілось краще відразу ж померти” — INDRO MONTANELLI.

Інд्रो Монтанеллі помер у лічниці 22 липня 2001 року, проживши лише кілька днів без журналістики. У своєму передсмертному заповіті він написав: “Прошу після смерті спалити моє тіло, урну з прахом поховати на кладовищі біля матері. Прохання церковної та громадської панахиди не проводити” [30].

Інд्रो Монтанеллі був переконаний, що після його смерті світ забуде про нього — це, мабуть, єдине, в чому він помилився.

-
1. *Travalio M. MONTANELLI E IL CAVALIERE. Storia di un grande e un piccolo uomo.* — Milano: Garzanti, 2009.

2. *Gennaro C.* Il Novecento visto da Montanelli: l'eretico della destra italiana. — Napoli, Fausto Fiorentino, 1974.
3. *Soavi G.* Indro. Due complici che si sono divertiti a vivere e a scrivere. — Milano: Longanesi, 2002.
4. *Mutarelli D.* Montanelli visto da vicino. Milano Ediforum, 1992.
5. *Soavi G.* Indro. Due complici che si sono divertiti a vivere e a scrivere. — Milano: Longanesi, 2002.
6. *Mazzini G.-L.* Montanelli mi ha detto. — Rimini Il Cerchio, 2002.
7. *Broggini R.* Passaggio in Svizzera. L'anno nascosto di Indro Montanelli. — Milano Feltronelli, 2007.
8. *Montanelli I.* I conti con me stesso. — Milano RCS Libri s.p.a., 2009.
9. *Montanelli I.* I conti con me stesso. — Milano RCS Libri s.p.a., 2009.
10. *Travalio M.* MONTANELLI E IL CAVALIERE. Storia di un grande e un piccolo uomo. — Milano: Garzanti, 2009.
11. *Orlando F.* Il sabato andava ad Arcore. — Bergamo Larus, 1995.
12. *Geron G.* Montanelli. Il coraggio di dare la notizia. — Bergamo: Larus, 1998.
13. *Avanti P., Frigerio A.* A cercare la bella destra I ragazzi di Montanelli. — Milano Mursia, 2005.
14. *Gerbi S., Liucci R.* Lo stregone. La prima vita di Indro Montanelli. — Torino Einaudi, 2006.
15. *Gerbi S., Liucci R.* Montanelli l'anarchico borghese. La seconda vita (1958-2001). — Torino Einaudi, 2009.
16. *Mazzuca G.* Testimoni del Novecento. — Bologna Poligrafici Editoriale, 2008.
17. *Staglieno M.* Introduzione a Indro Montanelli. Le passioni di un anarco-conservator. — Firenze le Lettere, 2009.
18. *Castelli F.* Io non ho padroni. Indro Montanelli. — Milano. Siggittare s.p.a., 2008.
19. *Travalio M.* MONTANELLI E IL CAVALIERE. Storia di un grande e un piccolo uomo. — Milano: Garzanti, 2009.
20. *Castelli F.* Io non ho padroni. Indro Montanelli. — Milano. Siggittare s.p.a., 2008.
21. *Мессопі В.* Переступити поріг надії. — Львів: Свічадо, 1995.
22. *Мессопі В.* Переступити поріг надії. — Львів: Свічадо, 1995.
23. *Travalio M.* La scomparsa dei fatti. — Milano. Siggittare s.p.a., 2008.
24. *Montanelli I.* I conti con me stesso. — Milano RCS Libri s.p.a., 2009.
25. *Лось Й. Д.* Публіцистика й тенденції розвитку світу: У 2 ч. — Ч. 1. / Лось Й. Д. — Львів: ПАІС, 2008. — 376 с.
26. Della sua lettera al Presidente Cossiga // Il Messaggero. — 2001. 10 agosto.
27. *Bongi S.* Le prime gazette in Italia. Nuova Antologia (giugno 1869) // Storia del gornalismo italiano. — Torino. UTET, 1997
28. *Montanelli I.* La Stanza // Corriere della Sera. — 1997. — 23 luglio.
29. *Bellocchi U.* Storia del gornalismo italiano. — Bologna Edison, 1974.
30. *Panza P.* Testimone del tempo // Il Giornale. — 2001. — 12 settembre.

THE CREATIVE CREDO OF INDRA MONTANELLI (ITALY)**Petro Kaminsky**

Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky str. 49, 79044, Lviv, Ukraine
Tel. office: (032) 239-47-75

E-mail: kaminskyypetro@yahoo.com

In the article were analyzed and systematized political views and journalistic work of Italian writer Indra Montanelli.

Key words: Indra Montanelli, journalism, Italian media, independence of journalism, bias of the media.

ТВОРЧЕСКОЕ КРЕДО ИНДРО МОНТАНЕЛЛИ (ИТАЛИЯ)**Петр Каминский**

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупрынки, 49, 79044, Львов, Украина
Тел. оф.: (032) 239-47-75

E-mail: kaminskyypetro@yahoo.com

Проанализированы и систематизированы политические взгляды и журналистская деятельность итальянского публициста Индро Монтанелли.

Ключевые слова: Индро Монтанелли, публицистика, итальянские СМИ, независимость журналистики, заангажированность прессы.

Стаття надійшла до редколегії 10.09.2011

Прийнята до друку 06.11.2011